

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну

Повна назва навчальної дисципліни	Основи рефлексотерапії
Повна офіційна назва закладу вищої освіти	Сумський державний університет
Повна назва структурного підрозділу	Навчально-науковий медичний інститут. Кафедра нейрохірургії та неврології з курсами психіатрії, наркології, медичної психології, професійних хвороб
Розробник(и)	Юрченко Алла Владиславівна
Рівень вищої освіти	Другий рівень вищої освіти, НРК – 7 рівень, QF-LLL – 7 рівень, FQ-EHEA – другий цикл
Семестр вивчення навчальної дисципліни	1 тиждень протягом 9-го або 10-го семестру
Обсяг навчальної дисципліни	Обсяг становить 3 кред. ЄКТС, 90 годин, з яких 20 годин практичних занять, 70 годин - самостійна робота
Мова викладання	Українська

2. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі

Статус дисципліни	Вибіркова навчальна дисципліна для освітньої програми "Медицина"
Передумови для вивчення дисципліни	Передумови для вивчення відсутні
Додаткові умови	Додаткові умови відсутні
Обмеження	Обмеження відсутні

3. Мета навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є досягнення студентами цілісного уявлення про основні теоретичні і методичні аспекти рефлексотерапії, а також набуття практичних навичок використання її в клінічних умовах; навчити студентів загальних принципів рефлексотерапії при захворюваннях внутрішніх органів; розкрити практичні аспекти рефлексотерапії, шляхи і методи використання її досягнень в клінічній практиці.

4. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1. Загальна рефлексотерапія

Тема 1 Визначення рефлексотерапії, її роль і місце в сучасній медицині

Основні теоретичні та методичні аспекти сучасної немедикаментозної терапії та реабілітації. Саногенетичні процеси, їх складові частини (реституція, регенерація, компенсація, діяльність імунної системи, мікроциркуляція). Можливості впливу на них в клінічних умовах. Поняття про методи комплементарної (підсилюючої, доповнюючої) медицини. Роль рефлексотерапії як складової частини комплементарної медицини. Сучасне визначення рефлексотерапії, рефлексогенні зони. Специфіка пунктурної рефлексотерапії (ПРТ), визначення точок акупунктури (ТА), схема реакцій на голковколювання. Основні механізми дії акупунктурної терапії. Три основні компоненти ПРТ. Ключові показання до застосування ПРТ.

Тема 2 Основні компоненти пунктурної рефлексотерапії: місце дії, прийом і момент дії.

Три основні компоненти ПРТ: місце дії. Властивості ТА. Акупунктурні шари. Способи пошуку ТА. Використання меридіанної системи. ТА загальної дії та їх функціональне значення. Три основні компоненти ПРТ: прийом дії (кількісні та якісні ознаки). Загальні принципи дозування подразнення в ПРТ. Три основні компоненти ПРТ: момент дії (часові параметри і урахування активності органів і систем). Меридіанна система як момент дії. Загальні протипоказання до ПРТ. Сегментарні ТА (терапевтичні ТА, Shu-пункти) та їх функціональне значення.

Тема 3 Визначення рефлексодіагностики та її систематизація

Визначення рефлексодіагностики та її систематизація (локальна, сегментарна, меридіанна, мікроакупунктурна). Організація вегетативної нервової системи. Клінічна оцінка спрямованості вегетативних проявів. Дослідження вегетативного тону, вегетативної реактивності та вегетативного забезпечення діяльності. Вісцero-сенсорний феномен (зони Захар'їна-Геда).

Тема 4 Мікроакупунктурні системи. Сполучення акупунктурних зон.

Сучасні уявлення про мікроакупунктурні системи (МАС) та їх властивості. Аурикулярна МАС, систематика її акупунктурних зон. Принципи вибору та сполучання ТА в ПРТ. Корпоральні точки загальної дії, сегментарні та локальні, можливості їх поєднання з мікроакупунктурними точками. Формування оптимальних композицій ТА в залежності від наявних функціональних розладів у хворих різного профілю.

Тема 5 Принципи рефлекторного знеболювання

Принципи рефлекторного знеболювання. Поняття про ноцицептивну та антиноцицептивну системи. Ендогенні опіоїди (локалізація, функції, особливості дії). Рефлексотерапія як засіб першої медичної допомоги. Рефлексотерапія в комплексних заходах при больових синдромах. Протибольові параметри стимуляції акупунктурних зон. Методика проведення акупунктурної аналгезії.

Модуль 2. Спеціальна рефлексотерапія

<p>Тема 6 Загальні положення мануальної рефлексотерапії. Акупресура. Локальна баротерапія.</p> <p>Мануальна терапія і сфера її застосування, види біомеханічних порушень. Лікувальні ефекти мануальної терапії. Особливості мануальної діагностики, поняття про анатомічний і функціональний бар'єри. Найважливіші методики мануальної терапії. Визначення акупресури і її види. Механізми лікувальної дії точкового масажу. Переваги і обмеження акупресури. Методики акупресури. Просте пальцеве натискування. ТА, які найчастіше використовуються при акупресурі. Локальна баротерапія, її лікувальні ефекти і способи застосування.</p>
<p>Тема 7 Поверхнева багатоголкова акупунктура. Терморефлексотерапія.</p> <p>Поверхнева багатоголкова акупунктура (ПБА), види, механізми лікувальної дії, покази і протипокази. Методики проведення ПБА. Дозування подразнення при ПБА. Зони стимуляції в ПБА. Термічні лікувальні чинники в рефлексотерапії. Температурна чутливість, теплові та холодкові терморекції, лікувальні ефекти терморефлексотерапії. Методики проведення теплопунктури. Загальні покази до її застосування. Локальна кріотерапія.</p>
<p>Тема 8 Електрорефлексотерапія: черезшкірна електростимуляція (ЧЕНС). Електроіостимуляція. Лазеротерапія.</p> <p>Електролікувальні чинники в рефлексотерапії. Механізм знеболювальної дії ЧЕНС: схема ворітного контролю болю, класифікація нервових волокон. Методика проведення ЧЕНС. Електроіостимуляція, її лікувальні ефекти та способи застосування. Лазеротерапія і лазеропунктура: механізми лікувальної дії, методика проведення, показання до застосування.</p>
<p>Тема 9 Міофасціальний больовий синдром. Мануальні методики м'язової корекції.</p> <p>Мануальне дослідження стану м'язів. Міофасціальні тригерні пункти та способи їх інактивації. Постізометрична релаксація м'язів. Попередження біомеханічних порушень хребта та суглобів. Алгоритм застосування мануальної терапії. Структурно-функціональні особливості суглобів, хребетного стовпа та їх урахування в мануальній терапії. Рентгендіагностичні ознаки остеохондрозу хребетного стовпа.</p>
<p>Тема 10 Підсумковий модульний контроль Тестування</p>

5. Очікувані результати навчання навчальної дисципліни

Після успішного вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти зможе:

РН1	Здобути навички опитування та об'єктивного обстеження пацієнта, аналізувати клінічні прояви захворювання та формувати алгоритм застосування рефлексотерапії (пунктурної та мануальної)
РН2	Демонструвати володіння простими способами проведення рефлексотерапії (точковий і сегментарний масаж, терморефлексотерапія, постізометрична релаксація м'язів тощо)
РН3	Обґрунтовувати оптимальні параметри електростимуляції для проведення черезшкірної електростимуляції й електроіостимуляції.

PH4	Визначати особливості використання методів рефлексотерапії в різних медичних ситуаціях (перша медична допомога, лікування, реабілітація, профілактика).
PH5	Призначати методи рефлексотерапії в залежності від фази чи стадії патологічного процесу, індивідуальної реактивності.
PH6	Використовувати фахову лексику у практичній діяльності.

7. Види навчальних занять та навчальної діяльності

7.1 Види навчальних занять

Тема 1. Визначення рефлексотерапії, її роль і місце в сучасній медицині	
Пр1 "Визначення рефлексотерапії, її роль і місце в сучасній медицині" (денна)	Основні теоретичні та методичні аспекти сучасної немедикаментозної терапії та реабілітації. Саногенетичні процеси, їх складові частини (реституція, регенерація, компенсація, діяльність імунної системи, мікроциркуляція). Вивчення даної теми передбачає теоретичну роботу в навчальній кімнаті, застосування віртуальної симуляції (перегляд фільмів про історію вивчення рефлексотерапії, її роль і місце в сучасній медицині, рефлексогенні зони, специфіку пунктурної рефлексотерапії) з подальшим обговоренням. Крім того, при вивченні даної теми передбачаються рольові ігри, визначенням точок акупунктури, можливості впливу на них в клінічних умовах, вивчення схеми реакцій на голковколювання, визначення ключових показань до застосування ПРТ.
Тема 2. Основні компоненти пунктурної рефлексотерапії: місце дії, прийом і момент дії.	
Пр2 "Основні компоненти пунктурної рефлексотерапії: місце дії, прийом і момент дії." (денна)	Три основні компоненти ПРТ: місце дії, прийом дії (кількісні та якісні ознаки), момент дії (часові параметри і урахування активності органів і систем). Властивості ТА. Акупунктурні шари. Способи пошуку ТА. Використання меридіанної системи. ТА загальної дії та їх функціональне значення. Загальні принципи дозування подразнення в ПРТ. Загальні протипоказання до ПРТ. Сегментарні ТА (терапевтичні ТА, Shu-пункти) та їх функціональне значення. Вивчення даної теми передбачає теоретичну роботу в навчальній кімнаті, застосування віртуальної симуляції (перегляд фільмів з методиками пошуку ТА, використання меридіанної системи, часових параметрів та урахування активності органів і систем) з подальшим обговоренням. Крім того, при вивченні даної теми передбачаються рольові ігри з визначенням загальних принципів дозування подразнення в ПРТ, загальних протипоказань до ПРТ. Трамбування отриманих даних обстеження, визначення ТА та протипоказань до ПРТ у профільних відділеннях лікувального закладу (згідно угоди про співробітництво між лікувальним закладом та університетом).
Тема 3. Визначення рефлексодіагностики та її систематизація	

Пр3 "Визначення рефлексодіагностики та її систематизація" (денна)

Визначення рефлексодіагностики та її систематизація (локальна, сегментарна, меридіанна, мікроакупунктурна). Організація вегетативної нервової системи. Клінічна оцінка спрямованості вегетативних проявів. Дослідження вегетативного тону, вегетативної реактивності та вегетативного забезпечення діяльності. Вісцero-сенсорний феномен (зони Захар'їна-Геда). Вивчення даної теми передбачає теоретичну роботу в навчальній кімнаті, застосування віртуальної симуляції (перегляд фільмів з методиками функціонального та інструментального дослідження функцій вегетативної нервової системи, вегетативних тестів) з подальшим обговоренням. Крім того, при вивченні даної системи передбачаються рольові ігри, виконанням термометрії, дослідження вегетативного тону, вивчення вісцерально-вегетативного феномену. Трагування отриманих даних обстеження вегетативної системи у хворих профільних відділень лікувального закладу (згідно угоди про співробітництво між лікувальним закладом та університетом).

Тема 4. Мікроакупунктурні системи. Сполучення акупунктурних зон.

Пр4 "Мікроакупунктурні системи. Сполучення акупунктурних зон." (денна)

Сучасні уявлення про мікроакупунктурні системи (МАС) та їх властивості. Аурикулярна МАС, систематика її акупунктурних зон. Принципи вибору та сполучання ТА в ПРТ. Корпоральні точки загальної дії, сегментарні та локальні, можливості їх поєднання з мікроакупунктурними точками. Формування оптимальних композицій ТА в залежності від наявних функціональних розладів у хворих різного профілю. Вивчення даної теми передбачає теоретичну роботу в навчальній кімнаті, застосування віртуальної симуляції (перегляд фільмів з сучасними уявленнями про мікроакупунктурні системи) з подальшим обговоренням. Крім того, при вивченні даної теми передбачаються рольові ігри з визначенням поєднання корпоральних точок загальної дії, сегментарної та локальні з мікроакупунктурними точками. Трагування отриманих даних обстеження хворих у профільних відділеннях лікувального закладу (згідно угоди про співробітництво між лікувальним закладом та університетом).

Тема 5. Принципи рефлекторного знеболювання

Пр5 "Принципи рефлекторного знеболювання" (денна)

Принципи рефлекторного знеболювання. Поняття про ноцицептивну та антиноцицептивну системи. Ендогенні опіоїди (локалізація, функції, особливості дії). Рефлексотерапія як засіб першої медичної допомоги. Рефлексотерапія в комплексних заходах при больових синдромах. Протибольові параметри стимуляції акупунктурних зон. Методика проведення акупунктурної аналгезії. Вивчення даної теми передбачає теоретичну роботу в навчальній кімнаті, застосування віртуальної симуляції (перегляд фільмів з наданням першої медичної допомоги методами рефлексотерапії, в комплексному лікуванні больових синдромів) з подальшим обговоренням. Крім того, при вивченні даної теми передбачаються рольові ігри з вивченням методики акупунктурної аналгезії. Трагування отриманих даних обстеження хворих у профільних відділеннях лікувального закладу (згідно угоди про співробітництво між лікувальним закладом та університетом).

Тема 6. Загальні положення мануальної рефлексотерапії. Акупресура. Локальна баротерапія.

Пр6 "Загальні положення мануальної рефлексотерапії. Акупресура. Локальна баротерапія." (денна)

Загальні положення мануальної рефлексотерапії. Акупресура. Локальна баротерапія. Мануальна терапія і сфера її застосування, види біомеханічних порушень. Лікувальні ефекти мануальної терапії. Особливості мануальної діагностики, поняття про анатомічний і функціональний бар'єри. Найважливіші методики мануальної терапії. Визначення акупресури і її види. Механізми лікувальної дії точкового масажу. Переваги і обмеження акупресури. Методики акупресури. Просте пальцеве натискування. ТА, які найчастіше використовуються при акупресурі. Локальна баротерапія, її лікувальні ефекти і способи застосування. Вивчення даної теми передбачає теоретичну роботу в навчальній кімнаті, застосування віртуальної симуляції (перегляд фільмів з визначенням особливостей мануальної діагностики, поняття про анатомічний і функціональний бар'єри, найважливіші методики мануальної терапії, методики акупресури, просте пальцеве натискування) з подальшим обговоренням. Крім того, при вивченні даної теми передбачаються рольові ігри з вивченням методики мануальної терапії, простого пальцевого натискування. Трамбування отриманих даних обстеження хворих у профільних відділеннях лікувального закладу (згідно угоди про співробітництво між лікувальним закладом та університетом).

Тема 7. Поверхнева багатоголкова акупунктура.Терморексотерапія.

Пр7 "Поверхнева багатоголкова акупунктура.Терморексотерапія." (денна)

Поверхнева багатоголкова акупунктура.Терморексотерапія. Поверхнева багатоголкова акупунктура (ПБА), види,механізми лікувальної дії,покази і протипокази.Вивчення даної теми передбачає теоретичну роботу в навчальній кімнаті, застосування віртуальної симуляції (перегляд фільмів з методиками проведення ПБА, тепловпунктури, локальної кріотерапії) з подальшим обговоренням. Крім того, при вивченні даної теми передбачаються рольові ігри з вивченням дозування подразнення при ПБА, зони стимуляції в ПБА. Трамбування отриманих даних обстеження хворих у профільних відділеннях лікувального закладу (згідно угоди про співробітництво між лікувальним закладом та університетом).

Тема 8. Електрорексотерапія: черезшкірна електронейростимуляція(ЧЕНС). Електроміостимуляція. Лазеротерапія.

Пр8 "Електрорексотерапія: черезшкірна електронейростимуляція(ЧЕНС). Електроміостимуляція. Лазеротерапія." (денна)

Електролікувальні чинники в рефлексотерапії. Механізм знеболювальної дії ЧЕНС: схема ворітного контролю болю, класифікація нервових волокон. Вивчення даної теми передбачає теоретичну роботу в навчальній кімнаті, застосування віртуальної симуляції (перегляд фільмів з методиками проведення ЧЕНС, електроміостимуляції, лазеротерапії і лазеропунктури та способів застосування) з подальшим обговоренням. Крім того, при вивченні даної теми передбачаються рольові ігри з вивченням зони стимуляції, часових параметрів ЧЕНС. Трамбування отриманих даних обстеження хворих у профільних відділеннях лікувального закладу (згідно угоди про співробітництво між лікувальним закладом та університетом).

Тема 9. Міофасціальний больовий синдром. Мануальні методики м'язової корекції.

<p>Пр9 "Міофасціальний больовий синдром. Мануальні методики м'язової корекції." (денна)</p> <p>Міофасціальний больовий синдром. Мануальні методики м'язової корекції. Вивчення даної теми передбачає теоретичну роботу в навчальній кімнаті, застосування віртуальної симуляції (перегляд фільмів з методиками мануального дослідження м'язів, міофасціальних тригерних пунктів, постізометричної релаксації м'язів) з подальшим обговоренням. Крім того, при вивченні даної теми передбачаються рольові ігри з вивченням алгоритму застосування мануальної терапії, структурно-функціональних особливостей суглобів, хребетного стовпа (рентгенологічні данні, данні МРТ) та їх урахування в мануальній терапії. Трамбування отриманих даних обстеження хворих у профільних відділеннях лікувального закладу (згідно угоди про співробітництво між лікувальним закладом та університетом).</p>
<p>Тема 10. Підсумковий модульний контроль</p>
<p>Пр10 "Підсумковий модульний контроль" (денна)</p> <p>Тестування</p>

7.2 Види навчальної діяльності

НД1	Підготовка до практичних занять
НД2	Електронне навчання у системах (Zoom , MIX.sumdu.edu.ua, ОСW.sumdu.edu.ua)
НД3	Самонавчання
НД4	Розбір клінічних кейсів
НД5	Перегляд навчальних фільмів
НД6	Індивідуальний дослідницький проєкт (підготовка мультимедійних презентацій, тези тощо)
НД7	Підготовка до поточного та підсумкового контролю
НД8	Робота з підручниками та релевантними інформаційними джерелами
НД9	Практична робота з пацієнтом у профільних відділеннях лікарні

8. Методи викладання, навчання

Дисципліна передбачає навчання через:

МН1	Case-based learning (CBL). Навчання на основі аналізу клінічного випадку, ситуації
МН2	Team-based learning (TBL). Командно-орієнтоване навчання
МН3	Research-based learning (RBL). Навчання через дослідження
МН4	Рольова гра
МН5	Мозковий штурм
МН6	Навчальна дискусія / дебати

Викладання дисципліни відбувається із застосуванням сучасних методів навчання (CBL, TBL,

RBL), які сприяють не тільки розвитку фахових здібностей, а й стимулюють до творчої і наукової діяльності та спрямовані на підготовку практикоорієнтованих спеціалістів.

Дисципліна забезпечує набуття студентами наступних soft skills: ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 2. Здатність вчитися, оволодівати сучасними знаннями та застосовувати їх у практичних ситуаціях. ЗК 3. Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності. ЗК 4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ЗК 5. Здатність приймати обґрунтовані рішення; працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії. ЗК 7. Здатність до використання інформаційних і комунікаційних технологій ЗК 8. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.

9. Методи та критерії оцінювання

9.1. Критерії оцінювання

Визначення	Чотирибальна національна шкала оцінювання	Рейтингова бальна шкала оцінювання
Відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	$170 \leq RD \leq 200$
Вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	$140 \leq RD < 169$
Непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	$120 \leq RD < 139$
Можливе повторне складання	2 (незадовільно)	$0 \leq RD < 119$

9.2 Методи поточного формативного оцінювання

МФО1	Тестування
МФО2	Опитування та усні коментарі викладача за його результатами
МФО3	Взаємооцінювання (peer assessment)
МФО4	Перевірка та оцінювання письмових завдань
МФО5	Розв'язування ситуаційних завдань
МФО6	Захист презентацій

9.3 Методи підсумкового сумативного оцінювання

МСО1	Загальний бал за поточну успішність з дисципліни
МСО2	Захист презентації
МСО3	Розв'язування клінічного кейсу
МСО4	Підсумковий контроль: практично-орієнтований диференційований залік (відповідно до регламенту проведення)

Контрольні заходи:

9 семестр	200 балів
МСО1. Загальний бал за поточну успішність з дисципліни	100

		100
МСО2. Захист презентації		10
		10
МСО3. Розв'язування клінічного кейсу		10
		10
МСО4. Підсумковий контроль: практично-орієнтований диференційований залік (відповідно до регламенту проведення)		80
		80
10 семестр		200 балів
МСО1. Загальний бал за поточну успішність з дисципліни		100
		100
МСО2. Захист презентації		10
		10
МСО3. Розв'язування клінічного кейсу		10
		10
МСО4. Підсумковий контроль: практично-орієнтований диференційований залік (відповідно до регламенту проведення)		80
		80

Контрольні заходи в особливому випадку:

9 семестр		200 балів
МСО1. Загальний бал за поточну успішність з дисципліни		100
	У випадку карантинних обмежень залік проводиться у дистанційному режимі із застосуванням платформи Mix.sumdu.edu.ua, Zoom, Google meet.	100
МСО2. Захист презентації		10
	У випадку карантинних обмежень захист проводиться у дистанційному режимі із застосуванням платформи Mix.sumdu.edu.ua, Zoom, Google meet.	10
МСО3. Розв'язування клінічного кейсу		10
	У випадку карантинних обмежень робота проводиться у дистанційному режимі із застосуванням платформи Mix.sumdu.edu.ua, Zoom, Google meet.	10
МСО4. Підсумковий контроль: практично-орієнтований диференційований залік (відповідно до регламенту проведення)		80
	У випадку карантинних обмежень залік проводиться у дистанційному режимі із застосуванням платформи Mix.sumdu.edu.ua, Zoom, Google meet.	80

Оцінка з дисципліни, визначається як сума балів за поточну навчальну діяльність (не менше 72) та балів за підсумковий модульний контроль (не менше 48). Кількість балів за поточну діяльність вираховується за формулою $100 \times \text{середнє арифметичне успішності студента у 4 бальній системі оцінювання} / 5$. За розв'язування клінічного кейсу студент отримує максимально 10 балів. Мінімальна кількість балів, яку повинен отримати студент - 6 балів. За захист презентації студент максимально отримує 10 балів, мінімально - 6. Студент допускається до заліку за умови виконання вимог навчальної програми та у разі, якщо за поточну навчальну діяльність він набрав не менше 72 балів: 60 балів під час практичних занять, 6 бали за захист презентації та 6 балів за розв'язування клінічного кейсу. Підсумковий модульний контроль проводиться наприкінці навчального семестру у формі письмового заліку, при цьому оцінці «5» відповідає 80 балів, «4» - 64 бали, «3» - 48 балів, «2» - 0 балів. У випадку незадовільного результату за підсумковий модульний контроль студент має право перескласти залік. Студенти, які не з'явилися на залік без поважної причини, вважаються такими, що отримали незадовільну оцінку. Відмова студента виконувати підсумкове модульне завдання атестується як незадовільна відповідь.

10. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни

10.1 Засоби навчання

ЗН1	Інформаційно-комунікаційні системи, комп'ютери, комп'ютерні системи та мережі.
ЗН2	Бібліотечні фонди, кінофільми, відеозаписи
ЗН3	КНП СОР "Обласна клінічна лікарня"
ЗН4	Мультимедіа, відео- і звуковідтворювальна, проєкційна апаратура (відеокамери, проєктори, екрани ноутбуки)
ЗН5	Медичне обладнання, інструментарій для рефлексотерапевтичних маніпуляцій.
ЗН6	Програмне забезпечення (для підтримки дистанційного навчання, використання навчальної платформи Mix.sumdu.edu.ua, в особливих випадках платформ Google meet, Zoom)

10.2 Інформаційне та навчально-методичне забезпечення

Основна література	
1	Рефлексотерапія: підручник / [Свиридова Н. К., Морозова О. Г., Чуприна Г.М. та ін.]; за ред.. Н. К. Свиридової, О. Г. Морозової.- К. : ТОВ СІКГРУП Україна, 2018. – Т. 1.- 427 с.
2	Рефлексотерапія: підручник / [Свиридова Н. К., Морозова О. Г., Чуприна Г.М. та ін.]; за ред.. Н. К. Свиридової, О. Г. Морозової.- К. : ТОВ СІКГРУП Україна, 2018. – Т. 2.- 205 с.
3	Рефлексотерапія: підручник / [Свиридова Н. К., Морозова О. Г., Чуприна Г.М. та ін.]; за ред.. Н. К. Свиридової, О. Г. Морозової.- К. : ТОВ СІКГРУП Україна, 2018. – Т. 3.- 476 с.
Допоміжна література	

4	Морозова О. Г. Механізми дії та методика проведення гомеосиніатрії. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи слухачів / О. Г. Морозова, О. А. Ярошевський [та ін.]– Харків, 2018. – 53 с.
5	Нейрофізіологічне підґрунтя застосування методів рефлексотерапії у лікуванні розсіяного склерозу (Клінічна лекція) / Чуприна Г. М., Свиридова Н. К., Парнікоза Т. П. [та ін.]– Східно-Європейський неврологічний журнал.- 2018, №1(19).- С.4-8.
6	Морозова О. Г. Способи рефлексотерапії при лікуванні головного болю. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи слухачів / О. Г. Морозова, О. А. Ярошевський, Я. В. Липинська – Харків, 2018. – 95 с.
Інформаційні ресурси в Інтернеті	
7	www.medicalacupuncture.org http://
8	https://ips.ligazakon.net/document/MOZ11476
9	https://www.researchgate.net/profile/Gennadii-Chupryna/publication/325390599_Materials_of_the_scientific-practical_conference_with_international_participation_Reflexotherapy_in_Ukraine_experience_and_perspectives/links/5b0a85194585157f871961de/Mat
10	Acupuncture for spasticity after stroke: a systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials [Електронний ресурс] / S. M. Lim, J. Yoo, E. Lee [et al.] // Hindawi publish. corpor. evidence-based complement. and alternat. med. – Vo